

๑

กรอบแนวคิดทฤษฎี ของเศรษฐกิจพอเพียง

^๒ วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง _____

๑. ชัยวัฒน์ วิบูลย์สวัสดิ์

ข้อคิดเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจการเงิน ของประเทศ

๒๕๓๐

๑.๑ บทสรุป

▶ ผู้เขียนได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจการเงินของประเทศ โดยหยิบยกตัวอย่างจากประสบการณ์ผู้เขียนในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจมหภาคช่วงปี ๒๕๒๒-๒๕๒๙ สรุปว่าการดำเนินนโยบายการเงินอย่างเหมาะสมมีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) ความพอดี (๒) ความคล่องตัว และ (๓) ความระมัดระวัง โดยมุ่งรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สนับสนุนการขยายตัวของประเทศ และส่งเสริมการกระจายรายได้ ขณะเดียวกันต้องป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดความรุนแรงขึ้นโดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และต้องประสานเป้าหมายทางเศรษฐกิจด้านต่างๆ

๑.๒ คำอธิบาย

▶ ความพอดี คือ ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป เช่น การกำหนดเป้าหมายปริมาณเงินและสินเชื่อต้องไม่มากจนเกินไป จนเป็นผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ แต่ก็ไม่น้อยจนเกินไปจนทำให้เศรษฐกิจซบเซา การกำหนดระดับอัตราดอกเบี้ยต้องไม่สูงจนเกินไป จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้กู้เงิน แต่ไม่ต่ำจนเกินไปจนทำให้ผู้ฝากเงินไม่ได้ผลตอบแทนอย่างคุ้มค่า

▶ ความคล่องตัว คือ นโยบายการเงินต้องสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างคล่องตัว ในช่วงเศรษฐกิจมีปัญหาการใช้จ่ายเกินตัว นโยบายการเงินควรมีลักษณะเข้มงวด ขณะที่เศรษฐกิจซบเซาแนวนโยบายการเงินก็ต้องเปลี่ยนไปในลักษณะผ่อนคลาย

▶ ความระมัดระวัง การเปลี่ยนแนวนโยบายการเงินต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยประเมินสถานการณ์อย่างรอบคอบการเร่งรีบดำเนินนโยบายจนเร็วเกินไปอาจจะก่อให้เกิดผลเสียได้ นอกจากนี้การดำเนินนโยบายอย่างระมัดระวังเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับนโยบายการคลังและนโยบายในด้านหนี้ต่างประเทศด้วย

▶ การป้องกันปัญหาก่อนที่จะรุนแรงขึ้น การดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจการเงินต้องพิจารณาถึงปัญหาในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต กรณีที่ปัญหามีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นจนกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ทางการต้องดำเนินมาตรการอย่างเหมาะสมทันกาลในลักษณะป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาลุกลามก่อนจุดวิกฤตมาถึง แม้การดำเนินนโยบายดังกล่าวในขณะนั้นอาจจะดูเสมือนว่ายังไม่มีความจำเป็น แต่หากจะรอให้จุดวิกฤตมาถึงเสียก่อน ความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจจะร้ายแรงมากและมาตรการแก้ไขที่ทำในภายหลังกลับยิ่งจะต้องรุนแรงขึ้นไปกว่ามาตรการที่ดำเนินการแก้ไขและป้องกันตั้งแต่ช่วงแรกที่ปัญหาเกิดขึ้น

▶ ผลกระทบของนโยบาย การพิจารณาผลกระทบของนโยบายต้องพิจารณาจากทั้งระดับส่วนรวมและระดับย่อยควบคู่กันไป บางขณะเป้าหมายส่วนรวมเป็นเป้าหมายหลัก อาจต้องดำเนินนโยบาย

^๔ วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อย่างเข้มงวดโดยยอมรับว่าจะเกิดปัญหาเฉพาะจุดตามมา และต้องเข้าไปดูแลให้ปัญหาระดับย่อยไม่รุนแรงจนเกินไปด้วยมาตรการเสริมอื่นๆ

- ▶ การประสานเป้าหมายทางเศรษฐกิจ นอกจากเรื่องความพอดี ความคล่องตัว ความระมัดระวังแล้ว การดำเนินนโยบายการเงินต้องคำนึงถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่สำคัญต่างๆ ให้ครบถ้วน โดยเฉพาะทางด้านเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของประเทศ บางโอกาสอาจไม่สามารถสนองเป้าหมายทั้งสองได้ อาจต้องลดเป้าหมายด้านหนึ่งลงบ้างเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญกว่าในขณะนั้น

๑.๓ ข้อสังเกตและความเห็นของผู้สรุป

- ▶ ข้อคิดเห็นของผู้เขียนสะท้อนถึงการนำความพอดี ความคล่องตัว ความระมัดระวัง การป้องกันปัญหาก่อนที่จะรุนแรงขึ้น การประสานเป้าหมายทางเศรษฐกิจมาใช้ในการบริหารนโยบายเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาค ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะเรื่องทางสายกลาง และเป็นตัวอย่างชี้ว่า ปรัชญาการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาใช้กับการบริหารประเทศในระดับมหภาคเช่นเดียวกับในระดับบุคคล

๒. ชัยอนันต์ สมุทวณิช

ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด

๒๕๔๑

๒.๑ บทสรุป

▶ ในจุดแรกท่านมองถึงตัวทฤษฎีที่ใช้อยู่ทั่วไปในสังคมที่เราไปนำมาจากตะวันตกว่า มีลักษณะของความเป็นหลักการที่แยกมนุษย์ออกมาต่างหาก ไม่สนใจเรื่องคุณงามความดีหรือจริยธรรม (Hard science)

▶ ส่วนทฤษฎีใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีคิดแบบตะวันออกที่มองว่าทฤษฎีกับสิ่งรอบข้างมีความอิงอาศัยกัน (Harmony) โดยได้สรุปทฤษฎีใหม่ เป็นหลักและวิธีการใหม่ซึ่งความยิ่งใหญ่ทางความคิด ๙ ประการ ดังนี้

- ๙ เป็นแนวความคิด ที่ก้าวพ้นเขตแดนความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนาที่เป็นมา ซึ่งมักจะเป็นแบบนิยมเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียว แบบฉบับเดียว หรือเป็นแบบทวินิยม ที่ไม่เป็นแบบนี้ก็จะเป็นแบบนั้น มีทางเลือกเพียงสองด้าน ในขณะที่วิธีคิดตามทฤษฎีใหม่ เป็นแบบพหุนิยมมีความหลากหลายผสมผสานกันไป เช่น แทนที่จะเป็นการพัฒนาไปสู่การส่งออกอย่างเดียวกลับมองในมิติอื่นๆ ด้วยเช่น มองถึงความพอเพียง พออยู่พอกิน เป็นเป้าหมาย

^๖ วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ของการพัฒนา และเป็นเป้าหมายหลักไม่ยึดติดอยู่

เพียงตำรา สามารถนำไปประยุกต์ได้ตามความ
เหมาะสมของแต่ละสถานที่

- ☞ เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นแนวความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ที่มีลักษณะการปะทะกันของสิ่งสองสิ่งเมื่อปะทะกันแล้วยอมทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนไปเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง สุดท้ายนำมาซึ่งการพึ่งพาของฝ่ายที่พ่ายแพ้ นำมาซึ่งความขัดแย้งและทำลายแต่ทฤษฎีใหม่มองเห็นถึงการดำรงอยู่ของสิ่งที่

แตกต่างกัน อย่างพึ่งพาอาศัยกันภายใต้จริยธรรมของความสามัคคีมีเมตตา เป็นการอยู่ร่วมกันของความแตกต่างอย่างสันติ

- ☞ เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีลอยๆ โดยมีการจัดลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ขั้นต้นเป็นการจัดสัดส่วนทางการผลิตที่เหมาะสม ขั้นสองเป็นการจัดการแบบรวมพลังร่วมมือกันทุกระบบในภายในชุมชนเอง ขั้นที่สามระดมทรัพยากรภายนอกชุมชน แต่ละฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน พึ่งพากันอย่างสมดุล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ขั้นที่หนึ่ง พึ่งตนเองได้ ขั้นที่สองชุมชนเป็นอิสระ ขั้นที่สาม พึ่งพาอิงกับโลกภายนอก

- ☞ เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน สามารถนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

- ☞ เป็นทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์ของไทยบน

พื้นฐานของวัฒนธรรมไทย

- ☞ เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมไทยที่กำลังประสบปัญหาอยู่
- ☞ เป็นแนวคิดที่แฝงไว้ซึ่งปรัชญาในการดำรงชีวิต และดำรงชาติด้วย เป็นทฤษฎีแบบองค์รวม เพราะมีหลายมิติ เศรษฐกิจวัฒนธรรมและปรัชญาการดำรงชีวิต
- ☞ เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้น่าใคร่มีพลังเข้าใจความเป็นจริง ผู้ปฏิบัติมีความสุขได้ตามอัธยาศัย เข้าใจหลักความสันโดษ
- ☞ เป็นแนวคิดที่ปลอดการเมือง ผลประโยชน์ และอุดมการณ์ มีลักษณะเป็นสากล
- ▶ ความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่ สรุปได้ดังนี้
 - ☞ หลากหลาย Multiple, Diverse
 - ☞ ร่วมหน้า Co-existing
 - ☞ คิดทำ Think-Doing
 - ☞ เรียบง่าย Simple
 - ☞ ผสานทุกส่วน Integrating
 - ☞ ควรแก่สถานการณ์ Tamely
 - ☞ องค์รวมรอบด้าน Holistic
 - ☞ บันดาลใจ Inspiring
 - ☞ ไม้ใฝ่อุดมการณ์-สากล Universal

๓. อําพล เสนาณรงค์

ทิศทางการพัฒนาชนบทตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การประชุมวิชาการของสถาบันวิจัยพัฒนามหาวิทยาลัย ขอนแก่น

๒๕๔๒

๓.๑ บทสรุป

▶ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงการพยายามพึ่งตนเอง
ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้พอมีพอกิน โดยเฉพาะอาหาร
และที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อ จาก
ภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้ของจากที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือ ใน
ประเทศมากที่สุด พยายามก่อกองให้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิต ความเป็นอยู่
ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เพื่อ
ให้รายจ่ายไม่เกินรายรับ

๓.๒ คำอธิบาย

เศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ การยึดเส้นทางสายกลาง
(มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ
คือ

▶ พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อม ต้องมีจิตใจ
ที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้น สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควร ที่จะ
สร้างพลังผลักดัน ให้มีภาวะจิตใจอีกเหิม ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจ
จะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ให้พยายามต่อไป พึ่งยึด

พระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่า “บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรม และความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน..”

▶ พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชน ในท้องถิ่น ได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้มารับมาถ่ายทอด เผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้ งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะ ทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประสาน สัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้ งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

▶ พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริม ให้มีการ นำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น ให้สามารถเสาะแสวงหา ทรัพยากรธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่น ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่ง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

▶ พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับ สภาพ ภูมิประเทศ และสังคมไทย สำคัญที่สุดคือ สามารถนำเทคโนโลยีไปใช้ ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับพระราชดำรัสว่า “จุดประสงค์ของ ศูนย์ศึกษาฯ คือ เป็นสถานที่สำหรับค้นคว้าวิจัยในท้องที่ เพราะว่า แต่ละ ท้องที่ สภาพฝนฟ้าอากาศ และประชาชนในท้องที่ต่างกัน ก็มีลักษณะที่ แตกต่างกันมากเหมือนกัน...”

^{๑๐} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

▶ ฟังตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้

๔. อภิขัย พันธเสน

เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ตาม ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ TDRI

๒๕๔๒

ผู้สังเคราะห์เห็นว่า การทำความเข้าใจพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น จำเป็นจะต้องเข้าใจบริบททางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ขณะที่พระราชกระแสรับสั่ง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า เนื้อหาของพระราชดำรัส เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ มุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานก่อนการพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้นไป ตลอดจนเน้นการใช้ความพอเพียงเป็นเครื่องควบคุมความโลภของคน อันเป็นผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ มีประเด็นหลักที่สำคัญ ๒ ประการของบทความที่สามารถหยิบยกออกมาพิจารณา โดยละเอียดได้แก่

- ▶ การสังเคราะห์เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในนานาทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์
- ▶ การวิเคราะห์เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของผู้สังเคราะห์

๔.๑ เศรษฐกิจพอเพียงในนานาทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์

๔.๑.๑ บทสรุป

▶ ผู้สังเคราะห์ได้สรุปแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ต่างๆ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้แยกแนวคิดออกเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ (๑) กลุ่มที่เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่อยู่เหนือแนวคิด

^{๑๒} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทางเศรษฐศาสตร์ (๒) กลุ่มที่มีความเห็นตรงกลาง และ(๓)กลุ่มที่เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

๔.๑.๒ คำอธิบาย

(๑) กลุ่มที่อธิบายว่าเป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิด

เศรษฐศาสตร์

▶ ผู้ที่อยู่ในกลุ่มนี้ พิจารณาจากข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ ที่ว่าความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด จึงสรุปแนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความไม่พอดี การอธิบายความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนของความพอประมาณ จึงไม่สามารถใช้อธิบายในกรอบความหมายของดุลยภาพ ในวิชาเศรษฐศาสตร์ได้

(๒) กลุ่มที่มีความเห็นตรงกลาง แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มย่อย ดังนี้

▶ กลุ่มที่อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบที่สำคัญสามส่วน คือ ความพอดี ความเสี่ยง และการพึ่งตนเอง จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งเสียไม่ได้ โดย ความพอดี ในที่นี้ มีความหมายใกล้เคียงกันกับความหมายเรื่องดุลยภาพ (Equilibrium) ในทางเศรษฐศาสตร์ แต่เห็นดุลยภาพที่เป็นพลวัต (Dynamic) คือ มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ในส่วนที่เกี่ยวกับความเสี่ยง คือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้ปลอดภัยจากความแปรผันมากที่สุด และมีลักษณะที่ยั่งยืน (Sustainability) การพึ่งตนเอง คือ การพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่างๆ ในส่วนที่แต่ละคนสามารถควบคุมได้ด้วยตัวเองให้มากที่สุด โดยใช้สติ ความรู้ และความเพียร ดังนั้นจึงสรุปว่าสิ่งที่กำกับความพอดี คือ ความเสี่ยง และสิ่งที่กำกับความเสี่ยง คือ การพึ่งตนเอง

▶ กลุ่มที่อธิบายความพอเพียงว่า มีความหมายใกล้เคียงกับความยั่งยืน (Sustainability) ซึ่งเน้นให้แต่ละคนลดความเสี่ยงเพื่อลดต้นทุนในการแลกเปลี่ยนทางสังคม จาก Externality ในการตัดสินใจของแต่ละคนที่มีต่อผู้อื่น

▶ กลุ่มที่มองระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพโดยรวมในจุดที่ระบบตลาดไม่สามารถเข้าถึงหรือก่อให้เกิด Transaction cost ที่สูงจนเกินไป

(๓) กลุ่มที่เห็นว่าเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลัก

▶ กลุ่มที่มองความพอเพียง เป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างพอเพียง ภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ (Budget constraint) ประกอบกับการใช้แนวทางในการบริหาร ความเสี่ยง (Risk management) ที่มีการกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุล โดยจะคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนกับประสิทธิภาพ กล่าวคือ หากไม่พึงพาภายนอกมากก็สามารถลดความเสี่ยงได้มาก แต่จะเสียโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของประสิทธิภาพที่ได้รับเพิ่มขึ้น จากการเน้นความชำนาญเฉพาะอย่าง

▶ กลุ่มที่กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นการสร้างให้เกิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic necessity) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเพิ่มข้อจำกัด (Constraint) อีกข้อหนึ่งในกระบวนการ Optimization

^{๑๔} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๑.๓ ข้อสังเกต และความเห็นของผู้สรุป

(๑) กลุ่มที่เห็นว่า เป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์

▶ ผู้ที่มีความคิดในกลุ่มนี้ มิได้แยกให้เห็นการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงจาก Positive aspect และ Normative aspect อย่างเด่นชัด จริงอยู่ที่แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นแนวคิดที่มาจากข้อสมมติฐานที่ว่า ความต้องการของมนุษย์ไม่จำกัด (Non-satiated preference) แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่าเศรษฐศาสตร์ใน Positive aspect จะไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการอธิบายความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้

▶ อีกนัยหนึ่ง หากเรานิยามความหมายของ “เศรษฐศาสตร์” ในความหมายที่กว้างที่สุดที่ครอบคลุมถึง Optimization process ใดๆ แล้ว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็น่าจะเป็นแนวคิดที่อยู่เหนือเศรษฐศาสตร์

(๒) กลุ่มที่มีความเห็นตรงกลาง

▶ ความหมายของ “ความพอเพียง” อาจไม่ตรงกับ ความหมายของ “ดุลยภาพ” ทางเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากความพอเพียงนั้นน่าที่จะเป็นความพอเพียงเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์หนึ่งๆ ที่เป็นมาตรฐานทางสังคม จึงเป็นแนวคิดในเรื่อง Normative ในขณะที่ดุลยภาพเป็นการวิเคราะห์ในเชิง Positive แต่เพียงอย่างเดียว

▶ แนวคิดในเรื่องความเสี่ยงเป็นสิ่งที่สมควรได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบ โดยธรรมชาติแล้วความเสี่ยงสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท และไม่ได้หมายความว่าความ

เสี่ยงทุกประเภทจะถูก minimised โดยการพึ่งตนเอง ผู้วิเคราะห์จึงควรแยกแยะให้ชัดเจนว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความเข้าใจของผู้วิเคราะห์นั้นสามารถ minimise ความเสี่ยงประเภทใด และไม่สามารถ minimise ความเสี่ยงประเภทใด

(๓) กลุ่มที่เห็นว่า เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

▶ ความพอเพียงไม่เท่าที่จะหมายถึง ความไม่มากจนเกินไป แต่เพียงเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงความไม่น้อยจนเกินไปด้วยการมองความพอเพียงว่าเป็นพฤติกรรมใดๆ ในกรอบของความจำกัดทางรายได้ (กล่าวคือ ถ้าไม่เกินศักยภาพในการหารายได้ของตนก็ถือว่า พอ) จึงอาจไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมของผู้ที่มีรายได้มาก หรือน้อยกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมาก

▶ ประเด็นเรื่อง Trade-off ระหว่าง Efficiency และ Risk ของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องสำคัญที่สมควรได้รับการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน โดยหากวิเคราะห์แต่เพียงผิวเผินแล้วอาจดูเหมือนว่า Trade economy นำมาซึ่ง Efficiency ในขณะที่ Sufficiency economy เป็นเครื่อง minimise risk ฉะนั้นหากเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ที่การเพิ่ม Efficiency ไปพร้อมๆ กับ Minimise risk ก็ควรที่จะมี Optimal combination ของเศรษฐกิจ ที่เป็นทั้ง Trade economy และ Sufficiency economy บทบาทของ Sufficiency economy ในที่นี้จึงสามารถใช้เป็น เครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงประเภทหนึ่งได้

▶ อย่างไรก็ตาม Sufficiency economy ในตัวอาจเป็นระบบเศรษฐกิจ ที่มุ่งเน้นในเรื่อง Efficiency ได้เช่นกัน กล่าวคือ ในประการแรก เป็น Efficiency ในระยะยาว โดยมี Expected pay-off

^{๑๖} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สูงกว่าเมื่อพิจารณาในระยะยาว และในประการที่สอง อาจนำมาซึ่ง Overall efficiency เมื่อพิจารณา Efficiency โดยรอบด้าน (เมื่อรวม Non-marketable goods เช่น Social harmony) และหากเป็นเช่นนี้ ก็อาจกล่าวได้ว่า ไม่เกิด Trade-off ใดๆ เกิดขึ้นจาก Sufficiency economy

๔.๒ คำอธิบาย

๔.๒.๑ บทสรุป

▶ ผู้สังเคราะห์ ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า โดยเนื้อแท้ก็คือ พุทธเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยได้กล่าวถึงทางสายกลางว่า เป็นเส้นทางที่จะนำไปสู่การสร้างสมสติปัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตที่สำคัญที่สุด โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การเข้าสู่นิพพานในท้ายสุด นอกจากนี้ ยังได้แสดงให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์บางประการ อันได้แก่ แนวคิดในเรื่อง Utility และ Rationality

๔.๒.๒ คำอธิบาย

(๑) ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจพอเพียง และ พุทธเศรษฐศาสตร์

▶ ผู้สังเคราะห์ได้กล่าวสรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเนื้อแท้ก็คือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” จากการใช้แนวคิดในเรื่องความพอประมาณของเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงกับคำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่อง “ทางสายกลาง”

▶ ผู้เขียนเน้นการใช้ปัญญา เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการผลิตในพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งต่างจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

ที่เน้นทุนเป็นปัจจัยผลิตหลัก โดย ผลผลิตที่สำคัญของปัญญาก็คือ “ความสุข หรือลดความทุกข์ให้น้อยลง” และมีเป้าหมายสุดท้ายก็คือ การบรรลุภาวะ “นิพพาน”

▶ ดังนั้น หลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเน้นความพอ ประมาณหรือทางสายกลาง จึงหมายถึงการบริโภคพอประมาณเพื่อไม่ให้ เกิดความทุกข์ทรมาน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่โลภมากเกินไปจนเกิดกิเลส

(๒) ความแตกต่างระหว่างเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก และพุทธเศรษฐศาสตร์

▶ ผู้สังเคราะห์ได้เปรียบเทียบแนวคิดของเศรษฐ ศาสตร์กระแสหลักและพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยได้กล่าวว่า แนวคิดของ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว “แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในความหมายของการสร้างความพอใจสูงสุด (Utility maximisation) ตามกรอบแนวคิดของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ทั้งนี้ เพราะถ้าพิจารณาจาก มุมมองของพุทธเศรษฐศาสตร์ อัตถประโยชน์ หรือ Utility ในความหมายที่ เข้าใจได้ง่ายแบบพุทธ ก็คือ “กิเลส” การเน้นอรรถประโยชน์สูงสุดก็คือ การเน้นการมีกิเลสหรือการสนองกิเลสให้มากที่สุด ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญ ของปัญหาเศรษฐกิจโลกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

▶ ผู้สังเคราะห์ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเศรษฐกิจ พอเพียง ในเรื่องความมีเหตุผลว่า ไม่สามารถนำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ ในเรื่องความมีเหตุผลมาเทียบเคียงได้ โดยกล่าวว่า “ข้อสมมติฐานที่ว่า มนุษย์มีเหตุผลเป็นข้อสมมติฐานที่ไม่ถูกต้อง เพราะในความเป็นจริง มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ หรือ “อวิชชา” ต่อเมื่อมนุษย์สามารถ พัฒนาปัญญาเพิ่มขึ้นตามลำดับ อวิชชาหรือความไม่รู้จะค่อยๆ ลดลง และเมื่อนั้นมนุษย์ก็จะมีเหตุผลมากขึ้นการตั้งข้อสมมติฐานว่ามนุษย์มีเหตุผล

^{๑๘} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ซึ่งมีความหมายอย่างแคบว่า มนุษย์ยอมทำทุกอย่างเพื่อมุ่งประโยชน์
ของตัวเอง ถึงแม้จะเป็นความจริงเป็นส่วนใหญ่แต่ก็ไม่ช่วยแก้ปัญหา
เศรษฐกิจและสังคมของโลกได้”

๔.๒.๓ ความเห็นของผู้สรุป

▶ การอธิบายความคล้ายคลึงของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ดี
ควรได้มีการเปรียบเทียบทั้ง Positive aspect และ Normative aspect
อย่างไรก็ตาม การกล่าวสรุปของผู้สังเคราะห์ข้างต้นเป็นการเปรียบเทียบ
ความคล้ายคลึงของ พุทธเศรษฐศาสตร์ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน
Normative aspect ของแนวคิดทั้งสองเรื่อง ไม่ได้กล่าวถึง Positive
aspect แต่อย่างใด หากจะใช้ Normative aspect เป็นฐาน การจะ
เปรียบเทียบพุทธเศรษฐศาสตร์กับ Neo-classical economics ก็ควรจะ
อยู่บนฐานเดียวกัน แต่ในกรณีนี้ผู้สังเคราะห์กลับเปรียบเทียบในเชิง
Positive แทน

▶ แนวคิดเกี่ยวกับ Utility ในทางเศรษฐศาสตร์ เป็นเพียง
การใช้ดัชนีแทนค่าความพอใจของผู้บริโภคเท่านั้น การที่ผู้สังเคราะห์อธิบาย
ความหมายของ Utility ว่าเป็นกิเลสในทางพุทธศาสนา จึงอาจไม่ใช่ความ
เข้าใจที่ถูกต้องนัก เนื่องจากความพอใจในสิ่งหนึ่งอาจเป็นได้ทั้งความพอใจที่
เป็น “ฉันทะ” หรือ “กิเลส” ก็ได้ ขึ้นอยู่กับทั้งประเภท และปริมาณของสิ่ง
นั้นๆ การปฏิเสธความคิดเกี่ยวกับเรื่อง Optimisation โดยกล่าวว่า “การ
เน้นอรรถประโยชน์ให้สูงสุดคือ การเน้นกิเลสให้มากที่สุด” จึงเป็นการสรุป
ที่คลาดเคลื่อนจากแนวคิดที่แท้จริงในเรื่อง Utility บทบาทของพุทธศาสนา
ในที่นี้ น่าที่จะเป็น การเสริม ความ พ อ ใจ และ Utility ของ
แต่ละบุคคลด้วยมิติทางด้านคุณธรรม โดยเปลี่ยน Objective function
ของแต่ละคนให้อยู่ในรูป Utility function ที่ได้ผ่านการเสริมสร้างในมิติ

ทางด้านคุณธรรมแล้ว จึงให้แต่ละบุคคลดำเนินการไปตามหลัก Optimisation เช่นเดิม

▶ แนวคิดเกี่ยวกับความมีเหตุผลเป็นแนวคิดที่นักเศรษฐศาสตร์จำนวนมาก ทั้งกลุ่มที่เห็นว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์ และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย นำมาใช้ในการอธิบายประกอบการวิเคราะห์เรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม งานเขียนทุกชิ้นเป็นการตีความองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นเรื่องเดียวกับ Rationality ในทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นประเด็นที่สมควรพิจารณาว่า ความมีเหตุผลดังกล่าวสามารถเทียบเคียงกับแนวคิดในเรื่อง Rationality ได้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ผู้สรุปได้สังเกตว่าเหตุผลที่ใช้ประกอบการอธิบายเรื่อง Rationality ในงานเขียนหลายชิ้น เป็นการวิเคราะห์ความหมายเรื่อง Rationality ให้กว้างเกินกว่าคำจำกัดความของ Rationality ที่ใช้กันอย่างทั่วไป กล่าวคือ Rationality ที่ครอบคลุมเพียงเรื่อง Completeness และ Transitivity ของความพอใจเท่านั้น การตีความของผู้เขียนภายใต้ข้อสมมติฐานทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวว่ามีมนุษย์เหตุผล “มีความหมายอย่างแคบว่า มนุษย์ยอมทำทุกอย่างเพื่อมุ่งประโยชน์ของตัวเอง” จึงไม่ตรงกับความหมายเรื่อง Rationality อย่างแท้จริง¹

¹ ตัวอย่างเช่น หากนาย ก. เกิดความพอใจจากการเสียสละสิ่งของบางอย่างให้กับนาย ข. มากกว่าที่จะเก็บไว้ใช้เอง แล้วตัดสินใจเสียสละของสิ่งนั้นให้นาย ข. ในกรณีนี้ ถือว่าการกระทำของนาย ก. Rational แต่หากตัดสินใจเก็บของสิ่งนั้นไว้ใช้เอง แม้ว่า Utility ที่จะเกิดจากการเสียสละให้นาย ข. สูงกว่า Utility จากการที่ นาย ก. จะเก็บไว้ใช้เอง กรณีนี้ถือว่าการกระทำดังกล่าวไม่ Rational

^{๒๐} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕. ฉลองภพ สัจจกรัญจน์

เศรษฐกิจพอเพียงกับวิกฤตเศรษฐกิจ

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ TDRI

๒๕๔๒

๕.๑ บทสรุป

▶ ผู้เขียนเห็นว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก และได้อธิบายองค์ประกอบของความพอเพียงอันได้แก่ ความพอประมาณ โดยการวิเคราะห์ Utility function และความมีเหตุผล ด้วยแนวคิดของ Rational behaviour

๕.๒ คำอธิบาย

(๑) ความพอประมาณ

▶ ความพอประมาณเป็นองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถอธิบายได้จากแนวคิดของ Utility function กล่าวคือ “โดยทั่วไปเศรษฐศาสตร์จะสมมติว่า คนเราจะมี Utility function ที่ดีความได้ว่า มีลักษณะของ “ความพอประมาณ” โดยความพึงพอใจในการบริโภคหน่วยสุดท้าย ซึ่งจะลดลงเมื่อมีการบริโภคเพิ่มขึ้นหรือที่เรียกว่า “Diminishing marginal utility”

▶ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนจึงได้อธิบายความหมายของ “ความไม่พอประมาณ” ด้วย Utility function ที่มีลักษณะ Increasing marginal utility ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก Utility function ที่อยู่ในรูปของ Inter-personal utility function กล่าวคือ เมื่อความ

พึงพอใจในการบริโภคไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับการบริโภคของตนเองเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับเปรียบเทียบระดับการบริโภคของผู้อื่นจากพฤติกรรมต่างๆ อาทิ การเอาอย่าง (Emulation) ความอิจฉาริษยา (Envy) ด้วยแล้ว สิ่งนี้ล้วนแล้วแต่จะทำให้ Utility function ขาดลักษณะของความพอประมาณได้ทั้งสิ้น

▶ Utility function ที่ตรงข้ามกับหลักความพอประมาณ จะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีบนพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์หลายประการ อาทิ ปัญหาการไม่ใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Non-Pareto optimality) ปัญหาระบบเศรษฐกิจไม่เคลื่อนที่เข้าสู่จุดดุลยภาพ (Unstable equilibrium) ตลอดจนปัญหาในระบบเศรษฐกิจมีจุดดุลยภาพหลายจุด (Multiple equilibria)

(๒) ความมีเหตุผล

▶ ความมีเหตุผลเป็นองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของ Rational behaviour ในทางเศรษฐศาสตร์ โดยหากบุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ และความรอบคอบ ประกอบกับการตัดสินใจแล้ว พฤติกรรมทางเศรษฐศาสตร์ของแต่ละคนจะนำไปสู่ผลรวมที่มีการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

▶ พฤติกรรมที่ไม่มีเหตุผล หรือขาดความรู้ ความเข้าใจ และความรอบคอบจนทำให้พฤติกรรมดังกล่าวดูเสมือนไร้เหตุผล อาทิ พฤติกรรมทางความเสี่ยงของนักลงทุนหลายคนในประเทศไทยเมื่อก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ จึงเป็นพฤติกรรมของการตัดสินใจที่ขาดความรู้ และความรอบคอบ อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจตามมาในที่สุด

^{๒๒} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๓ ข้อสังเกต และความเห็นของผู้สรุป (วิเคราะห์ตามองค์ประกอบของความพอเพียง)

(๑) ความพอประมาณ

▶ ผู้เขียนได้อธิบายความหมายของความพอเพียงจากแนวคิดของ Marginal utility เท่านั้น ซึ่งอาจมีลักษณะพอเพียงเนื่องจากมีค่าลดลงเมื่อระดับการบริโภคเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงลักษณะความพอใจของมนุษย์โดยทั่วไปของแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีข้อสันนิษฐานว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่จำกัด (Non-satiation) ซึ่งเป็นลักษณะของความไม่พอเพียง

▶ สาเหตุของความไม่พอเพียงอันเนื่องมาจาก Utility function ที่อยู่ในรูปของ Inter-personal utility function อาจนับได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของ Negative Externality อันเป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้การทำงานของระบบตลาดแบบเสรีไม่อาจเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

▶ อย่างไรก็ตาม ลักษณะของความไม่พอเพียงไม่จำเป็นต้องสะท้อนออกมาในรูปของ Utility function ที่ Marginal utility มีลักษณะเพิ่มขึ้นเสมอไป กล่าวคือ ความไม่พอประมาณ ทั้งจากพฤติกรรมการเอาอย่างและความริษยา (จาก Utility function ที่เป็น Inter-personal form) ข้างต้น หากเป็นความไม่พอประมาณในระดับที่ไม่สูงมากนัก อาจไม่เพียงพอในการเปลี่ยนลักษณะความพอใจให้เกิด Increasing marginal utility ได้ นอกจากนี้ ปัญหา Increasing marginal utility ก็ไม่จำเป็นต้องทำให้ utility function มี Increasing marginal utility เสมอไป กล่าวโดยสรุปแล้ว พฤติกรรมที่ผู้เขียนยกตัวอย่างว่า เป็นสาเหตุของความไม่พอเพียง ก็ไม่ใช่ทั้ง Necessary หรือ

Sufficient condition ของ Utility Function ที่มี Increasing marginal Utility ดังนั้นปัญหาจาก Utility Function ที่มี Increasing marginal Utility และปัญหาจากความไม่พอเพียง จึงไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกันดังที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้

(๒) ความมีเหตุผล

▶ การอธิบายความมีเหตุผลด้วยแนวคิด Rational behaviour เป็นเพียงการเสริมองค์ประกอบที่ใช้ในการตัดสินใจของบุคคลในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ และความรอบคอบ ยังไม่ได้พิจารณาถึงมิติทางคุณธรรมในการตัดสินใจของแต่ละบุคคล

▶ Mas-Colell et al (๒๕๓๘) ได้ให้ คำจำกัดความพื้นฐานของ Rational behaviour ในทางเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า โดยทั่วไปแล้วจะถือว่า พฤติกรรมของบุคคลจะ Rational ก็ต่อเมื่อความพอใจมีคุณสมบัติในเรื่อง Completeness และ Transitivity กล่าวคือ บุคคลรู้ว่าตนพอใจสิ่งหนึ่งมากกว่า น้อยกว่า หรือ เท่ากับอีกสิ่งหนึ่ง (Completeness) และหากพอใจ A มากกว่า B และพอใจ B มากกว่า C ก็จักพอใจ A มากกว่า C ด้วย (Transitivity) เท่านั้น แนวคิดเรื่อง Rational behaviour ในทางเศรษฐศาสตร์จึงเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างแคบ ไม่น่าจะครอบคลุมถึงองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องความมีเหตุผล ซึ่งมีความหมายกว้างรวมถึง “ความมีเหตุผล” ด้วยได้

(๓) การมีภูมิคุ้มกันภายในจากผลกระทบจากภายนอก

▶ ตัวบทความยังขาดการวิเคราะห์องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ การสร้างภูมิคุ้มกันภายในจากผลกระทบจากภายนอก

^{๒๔} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๖. สมชัย จิตสุชน

พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ TDRI

๒๕๕๒

๖.๑ บทสรุป

▶ ผู้เขียนใช้คุณลักษณะ ๔ ประการ คือ (๑) ความพอประมาณ (๒) ความมีเหตุผล (๓) ความซื่อสัตย์ และ (๔) ความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวัง เป็นคุณสมบัติหลักของเศรษฐกิจพอเพียง แล้วจึงวิเคราะห์ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ของเศรษฐกิจที่พอเพียง โดยพิจารณาในแง่ของคุณสมบัติทั้งสี่ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บทความนี้เปรียบเสมือน ‘Anecdotal examples’ ของความไม่พอเพียง จึงไม่สามารถใช้เป็น ‘Definitive paradigm demonstration’ ของความพอเพียงได้

๖.๒ คำอธิบายและข้อสังเกต

(๑) ความไม่พอประมาณ

คำอธิบาย

▶ ผู้เขียนอ้างถึงแนวคิด “Non-satiation” และ “Diminishing marginal utility” ของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักว่าเป็นการแสดงถึงความไม่พอประมาณ (“Non-satiation” ทำให้ต้องบริโภคสิ่งใดสิ่งหนึ่งในปริมาณที่มากขึ้น ส่วน “Diminishing marginal Utility” ทำให้ต้องแสวงหาสินค้าบริโภคที่มากขึ้น) และกล่าวต่อเนื่องถึงเศรษฐศาสตร์กระแสหลักยุคหลัง ในเรื่องของ Inter-personal utility ว่า

ครอบคลุมพฤติกรรม “Envious” อันจะสามารถนำไปสู่ “พฤติกรรมเลียนแบบการบริโภค” (Emulation of consumption) และพฤติกรรมอย่างหลังนี้เองเป็นความไม่พอประมาณ นอกจากนี้ ยังได้หยิบยกเอา “พฤติกรรมแบบจมไม่ลง” (Habit formation) ว่าสามารถนำไปสู่ความไม่พอประมาณได้เช่นกัน

ข้อสังเกต

▶ แม้ผู้เขียนได้สรุปเอาไว้ว่าลักษณะ “envious” (Utility ของ A เป็น Non-increasing function ของ Utility ของ B) คือลักษณะของความไม่พอประมาณ โดยดูได้จาก “พฤติกรรมเลียนแบบการบริโภค” (ทั้งนี้ผู้เขียนน่าจะหมายถึง “keeping up with the Jones” คือเลียนแบบจากผู้ที่มีมาตรฐานการบริโภคสูงกว่าเท่านั้น) แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าลักษณะ “Altruistic” จะนำไปสู่ความพอประมาณได้อย่างไร “Altruistic” จึงเป็นเสมือน Behavioural subset ของ “รู้จักพอประมาณ” หรืออีกนัยหนึ่งรู้จักพอประมาณ จึงเป็นเสมือน Behavioural subset ของ “Altruistic”

▶ ที่จริงแล้ว ‘พฤติกรรมแบบจมไม่ลง’ เป็นเพียง Habit formation ในส่วนของเศรษฐกิจขาลงเท่านั้น ขณะที่สภาพเศรษฐกิจที่ซบเซามานานทำให้ผู้บริโภคมี “พฤติกรรมแบบโง่หัวไม่ขึ้น” นั่นก็เป็น Habit formation เช่นกัน หรือความขาดแคลนในช่วงสงคราม หรือจากประสบการณ์ภัยธรรมชาติ ก็สามารถสร้างนิสัย “รู้จักประมาณในการบริโภค” หรือ “รู้จักเก็บออมไว้ใช้ในยามขัดสน” ได้เช่นกัน

▶ กล่าวโดยสรุป ทั้ง Emulation of consumption และ Habit formation จะเป็นลักษณะของความไม่พอประมาณได้ก็ต่อเมื่อเป็นกระบวนการที่มี Asymmetry กล่าวคือจะเลียนแบบเฉพาะจาก

^{๒๖} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ที่มั่งมีกว่าตนและจะคุ้นเคยกับระดับการบริโภคจากครั้งที่ตนเองมั่งคั่งเท่านั้น โดยจะไม่เลียนแบบผู้มีฐานะเท่าเทียมกันหรือด้อยกว่าและจะไม่คุ้นเคยกับระดับความสามารถในการบริโภคในอดีตหากเป็นระดับที่ต่ำกว่าปัจจุบัน

(๒) ความไร้เหตุผลในเชิงเศรษฐศาสตร์

คำอธิบาย

▶ ผู้เขียนถือว่าผู้ที่มี “พฤติกรรมแบบจมไม่ลง” และ “พฤติกรรมเลียนแบบการบริโภค” ยังสามารถใช้เหตุผลในการวางแผนการบริโภคและการลงทุน ทั้งนี้ได้ย้่าว่า (๑) ความพึงพอใจอาจครอบคลุมถึงพฤติกรรมแบบ Altruism (๒) ความมีเหตุผลครอบคลุมถึงการเป็นคนรอบคอบและมองการณ์ไกล (๓) ความมีเหตุผลในการบริโภคย่อมต้องหมายถึงความสามารถในการหารายได้ ดังนั้นจึงหมายถึงความมีเหตุผลในการลงทุน ซึ่งรวมไปถึงการบริหารความเสี่ยง (การประเมิน Aggregate and Specific Risks และการวางแผนการลงทุนที่เหมาะสมภายใต้ Risk Structure) โดย อาศัยข้อมูลและการวิเคราะห์ที่ถูกต้องและรอบคอบ

▶ ผู้เขียนได้หยิบยกเอาพฤติกรรมแบบ “Herding” และ “Speculation” ตลอดจนพฤติกรรมแบบ “Risk-loving” (แม้ผู้เขียนจะไม่ได้ใช้คำนี้) ว่าไร้เหตุผล (ตาม Positive definition of “rational behaviour”)

▶ อนึ่ง ทั้งสองความหมายนี้ไม่ได้เป็นข้อขัดแย้งกัน หากแต่เป็นการเจาะจงลงไปทีคนละส่วนของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์

ข้อสังเกต

▶ ในประเด็นนี้ผู้เขียนถือเอาความหมายของ “ความมีเหตุผล” ในลักษณะของ Positive statement concerning “rational pursuit of one’s (autonomously determined) objectives” มากกว่าที่จะเป็น Normative statement concerning “reasonable pursuit of one’s (socially acceptable and environmentally sustainable standard of) wellbeing”

▶ แต่ในความจริงแล้ว ภายใต้ความไม่สมบูรณ์ของเงื่อนไขสมมติฐาน “Perfect market hypothesis” ทำให้ทั้งพฤติกรรมแบบ “Herding” และแบบ “Speculation” อาจเป็นพฤติกรรมที่มีเหตุผลในความหมายของ “Rational behaviour” ก็เป็นไปได้ นอกจากนี้ การตีความว่า พฤติกรรมแบบ “Risk-loving” เป็นสิ่งไร้เหตุผลก็ไม่ถูกต้องตามหลักการ เพราะการมี “Risk-loving utility profile” เป็นเรื่องของความพอใจ ไม่ใช่เรื่องของการดำเนินการอย่างมีเหตุผลภายใต้โครงสร้างของความพอใจ (คือเป็น “Rational pursuit”) และ “การลงทุนในล๊อตเตอรี่” ก็เป็น “Rational behaviour” สำหรับ “Risk-loving utility” นั้นเอง

(๓) ความไม่ซื่อสัตย์สุจริต

คำอธิบาย

▶ ผู้เขียนได้อธิบายถึงวิกฤติเศรษฐกิจว่าเป็นความเสียหายจากความไม่ซื่อสัตย์สุจริต มักจะถูกมองว่าเป็นความสูญเสียภายในต่อผู้ถือหุ้นแต่ภายหลังจึงได้เห็นว่าสิ่งที่รัฐบาลต้องเข้ามาภาคเอกชน ทำให้ปัญหาความประคับประคองสถานการณ์ภาคเอกชน ทำให้ปัญหาความไม่ซื่อสัตย์ดังกล่าวกลายเป็นปัญหาของส่วนรวม และยังได้หยิบยก

^{๒๘} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรณีที่รัฐบาลไทยเสมือนกับออก Implicit guarantee ให้แก่สถาบันการเงิน ทำให้ผู้บริหารสามารถผ่อนคลายผลประโยชน์ เข้าสู่ตนเองด้วยวิธีการต่างๆ

ข้อสังเกต

▶ ตามกฎหมายในปัจจุบันให้ถือเอาธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เป็นผู้เสียหายในกรณีทุจริตในสถาบันการเงิน ในขณะที่ก่อนหน้านี้ ธปท. ไม่มีสิทธิ์เป็นโจทก์ฟ้อง ทำได้แต่เพียงแจ้งผู้บริหารสถาบันการเงินให้ใช้วิจารณญาณดำเนินการเอง

▶ ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงผลเสียในเชิงเศรษฐศาสตร์ อาทิ ในด้านการก่อให้เกิด Economic rent ที่ส่งผลต่อ Economic incentive for innovation จากกระบวนการอันมีขอบต่างๆ

▶ ความซื่อสัตย์สุจริตควรจะรวมถึงความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ มิเช่นนั้นความเกียจคร้านจะไม่ถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดต่อหน้าที่ หากตีความตามนิยามดังกล่าว

(๔) การขาดความรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง

คำอธิบาย

▶ ผู้เขียนได้หยิบยกนโยบายการเปิดเสรีทางการเงิน นโยบายอุ้มชูสถาบันการเงินและนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ตลอดจนจนการที่รัฐไม่กระตือรือร้นเพียงพอในการพัฒนาเครื่องมือทางการเงิน ที่ช่วยในการบริหารความเสี่ยงว่าเป็นตัวอย่างของการขาดความรู้ ความรอบคอบ ความระมัดระวัง

ข้อสังเกต

▶ ตัวอย่างดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่ภาครัฐ นอกจากนี้ การแสวงหาเครื่องมือทางการเงินที่ช่วยในการบริหารความเสี่ยง

ก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยอาศัยปัจจัยภายนอกมากกว่าที่จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันจากภายใน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาโครงสร้างทางอุตสาหกรรม เช่น ญี่ปุ่นที่ได้อาศัยการออมภายในประเทศเป็นแหล่งเงินทุนในการพัฒนา

^{๓๐} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๗. สุเมธ ตันติเวชกุล

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

๒๕๕๒

๗.๑ บทสรุป

▶ ผู้บรรยายเห็นว่า การดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลา ๔๐ ปีที่ผ่านมามุ่งเน้นไปที่ความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ จนนำไปสู่การพัฒนาที่ขาดสติและขาดความยั่งยืน ละเลยพื้นฐานสติปัญญาและวิถีการดำเนินชีวิตของไทย

▶ เศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริซึ่งเน้นหลักความพอดีพอประมาณสามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมความไร้สติและขาดการยับยั้งของคน อันเนื่องมาจากการมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

๗.๒ คำอธิบาย

▶ บทเรียนที่ได้จากการพัฒนาประเทศตลอดระยะเวลา ๔๐ ปีที่ผ่านมา คือ การใช้ปัจจัยความเจริญทางเศรษฐกิจในการวัดระดับการพัฒนาประเทศเป็นสิ่งสำคัญ โดยให้คุณค่าทางเงินตราและวัตถุเป็นที่ตั้ง จนนำไปสู่การพัฒนาที่ขาดสติและขาดการยับยั้ง

▶ การพัฒนาที่ขาดสติและยับยั้ง เกิดขึ้นจากกระแสที่มุ่งไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นแนวทางที่นำมาสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ถึงแม้การพัฒนาทางอุตสาหกรรมนำมาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงแรก แต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน เนื่องจากปัจจัยหลักที่ประเทศไทยใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมนั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนสภาพความ

เป็นจริง สติปัญญา และแนวทางการดำเนินชีวิตแบบไทย

▶ แนวทางการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยหลักจากภายนอกประเทศ ได้แก่

- ☞ เงินทุน นำมาสู่ภาระหนี้ของประเทศ
- ☞ เทคโนโลยี เน้นการถ่ายโอนมากกว่าพัฒนา
- ☞ เทคโนโลยี ทำให้ต้องพึ่งพาต่างประเทศ
- ☞ คน ขาดการส่งเสริมขบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาอย่างจริงจัง

▶ ผู้บรรยายอธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นแนวทางที่เน้นการปฐมนิเทศชีวิต สร้างระบบชีวิตที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไทย ดังนั้นพระราชดำรินี้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมความขาดสติและยังคิดอันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

▶ เนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือ ความพอประมาณ ที่ตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุมีผล ซึ่งทำให้ไม่ขาดสติ ไม่ฟุ้งเฟ้อ และรู้จักสามัคคีซึ่งเกิดจากความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน อันเกิดผลในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม

▶ ผู้บรรยายได้ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องความพอดี ความพอประมาณ ว่าควรมีทั้งหมด ๕ ประการ ดังต่อไปนี้ คือ (๑) มีความพอดีด้านจิตใจ คือการตั้งสติ (๒) ตั้งปัญญาโดยเริ่มที่ตนเอง (๓) มีความเมตตา (๔) เอื้ออาทร (๕) มีความเข้าใจ

^{๓๒} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ☞ ความพอดีทางด้านสังคม คือสร้างความพอดีในทุกะดับของสังคม โดยเริ่มจากครอบครัว ชุมชน และสังคม
- ☞ ความพอดีในทางด้านเศรษฐกิจ คือต้องอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน ไม่หุงหრაฟุ่มเฟือย
- ☞ ความพอดีทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนนรณรงคัรรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
- ☞ ความพอดีด้านเทคโนโลยี คือต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาวะและความต้องการของประเทศ

๗.๓ ข้อสังเกตและความเห็นของผู้สรุป

▶ ข้อคิดเห็นของผู้บรรยายสะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็นและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในทุกระดับและทุกด้านของสังคม ทั้งนี้ ควรมีการนำเนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สติปัญญา และวิถีการดำเนินชีวิตของไทย

๘. ประเวศ วะสี

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม

๒๕๕๒

๘.๑ บทสรุป

▶ เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมีขั้วมาปฏิบัติ เพราะเชื่อมโยงทุกอย่างเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่า เศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายในทางที่ดี ที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยง กาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่า เศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะที่แยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่นๆ จนเสียสมดุลและวิกฤติ

๘.๒ คำอธิบาย

▶ เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อมโยงกับความเป็นประชาสังคม ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมจึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมรัฐแห่งชาติ และเป็นเรื่องใหญ่หรือเป็นระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องหนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเองพูดเอาเอง และกลัวไปทำนองนั้น ตัวอย่างเช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ เป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยยากลำบากและเสียสมดุลต่อเมื่อพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงกลับมาเข้มแข็งสมดุล และเติบโตไปได้ด้วยดี

^{๓๔} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

▶ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพึงพอใจอย่างน้อย ๗ ประการด้วยกัน คือ

- ☞ พอเพียงสำหรับทุกคนทุกครอบครัวไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- ☞ จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายยากมาก
- ☞ สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อมและได้เงินด้วย
- ☞ ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ☞ ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- ☞ อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมพอเพียง หมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่นเศรษฐกิจของจังหวัดตราด
- ☞ ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อม

และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการทำสวนผลไม้
ทำการประมงและการท่องเที่ยว มีความมั่นคง
พอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวยกะทันหัน
เดี่ยวไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นเช่นนั้นมนุษย์อาจตกใน
ภาวะที่ทนไม่ไหว จึงสุขภาพจิตเสีย เครียดรุนแรง
ฆ่าตัวตาย เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุข
ภาพจิตดี

▶ เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสุข ความสมดุล คือ
ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น
เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม

๙. สำนักงานนโยบายและแผน

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

สรุปผลการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราช

ดำริเศรษฐกิจแบบพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ

ในรอบ ๒ ปี (๒๕๕๑-๒๕๕๒)

๒๕๕๒

๙.๑ บทสรุป

▶ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติงานของประชาชนทุกในระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในลักษณะทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้น้อมนำกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มากำหนดเป็นแนวทางการดำเนินการ เพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดยุทธศาสตร์เรื่อง "เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง" ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ และจากผลการศึกษาได้กำหนดกลยุทธ์ออกมา คือ

- ๙ ยึดหลักครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก โดยเริ่มจากพัฒนาครอบครัวให้พึ่งตนเองได้ เมื่อครอบครัวพึ่งตนเองได้แล้วก็จะเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนต่อไป

- ✎ ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยนำกิจกรรมทางเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มของประชาชน
- ✎ ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายขึ้นตั้งแต่ในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และประเทศ เพื่อให้เกิดพลังความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน
- ✎ ยึดการส่งเสริมระบบการตลาดของชุมชน โดยสนับสนุนให้มีมาตรการสร้างระบบตลาดที่เป็นธรรมและเป็นเวทีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านอาชีพและการตลาดของชุมชน
- ✎ ยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ "คิดเอง ทำเอง" เป็นการสนับสนุนประชาชนและชุมชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โดยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี

๑๐. ไสว บุญมา

เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิปัญญาชาติไทย

๒๕๔๓

๑๐.๑ บทสรุป

▶ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นความหมายทางปรัชญา การดำเนินชีวิตซึ่งมีความกว้างและลึกแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยในความหมายของคำว่า "พอเพียง" ในด้านปรัชญาการดำเนินชีวิต มีความหมายสำคัญยิ่งกว่าความหมายทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เพราะมนุษย์จะไม่มีความรู้สึก "พอเพียง" ในด้านจิตใจ ซึ่งมีฐานอยู่บนหลัก เกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา อีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาเศรษฐกิจจะไม่สำเร็จ และยั่งยืน หากฐานทางสังคมและการเมืองไม่มั่นคงพอ ทั้งนี้ ฐานทางสังคมและการเมืองจะมั่นคงได้ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมปฏิบัติตนตามกฎหมาย เกณฑ์ของส่วนรวม ซึ่งวางอยู่บนกรอบของศีลธรรม

▶ อีกนัยหนึ่งเศรษฐกิจพอเพียง หมายความว่า เราใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการผลิตเรื่องบริโภคเองบ้าง และเพื่อแลกเปลี่ยนบ้างตามความเหมาะสม จุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการปฏิบัติ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือ ให้คนไทยทุกคนสามารถมีสิ่งต่างๆ เพียงพอสนองความต้องการเบื้องต้น หรือมีปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต ถ้าทรัพยากรและความสามารถมีเพียงพอจะผลิตและบริโภคเกินนั้นบ้างก็ได้ เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า “แม้บางอย่างจะดูฟุ่มเฟือยแต่ก็ทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ควรทำ ก็สมควรที่จะปฏิบัติ” โดยหมายถึงคนไทยทุกคนควรมีทุกอย่างครบตามที่ร่างกาย ต้องการก่อนที่บางคนหรือบางกลุ่มจะมีบางสิ่งเกินความจำเป็น จนถึงระดับฟุ่มเฟือยและฟุ้งเฟ้อ

๑๐.๒ คำอธิบาย

หัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ความสมดุลหลายๆ ด้าน ดังนี้

▶ **ด้านวัตถุกับเศรษฐกิจกับด้านจิตใจหรือศีลธรรม** ที่ผ่าน มาเราให้ความสำคัญกับวัตถุจนทำให้เกิดความโลภไม่สิ้นสุด ส่วนด้านจิตใจถูกละเลยไม่ได้รับการพัฒนา คนที่ทำตามกฎหมายเกณฑ์ หรือ คนดีมักไม่ ร่ำรวยอย่างรวดเร็วทางวัตถุเหมือนกันที่คิดโกง

▶ **ด้านการผลิตเพื่อบริโภคเองในครอบครัวกับเพื่อขาย** เป็นรูปแบบการผลิตเพื่อขายทำให้เกิดความชำนาญ ในด้านการผลิต เฉพาะอย่าง ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การผลิตเพื่อ บริโภคในครอบครัวไม่ได้รับความสนใจมากนัก การผลิตที่ทำในรูปแบบ เฉพาะอย่างทำให้เกิดความเสี่ยงต่อเหตุการณ์ภายนอกมากขึ้น

▶ **ด้านการผลิตเพื่อขายในประเทศกับการผลิตเพื่อส่งออก** ที่ผ่านมาระเน้นการผลิตเพื่อส่งออกมากกว่าเพื่อบริโภคในประเทศ มุ่งใช้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนให้ต่ำ ทำให้ละเลยและไม่สนใจ ภูมิปัญญาดั้งเดิมซึ่งจะเลือนหายไปในที่สุด

▶ **ด้านการลงทุนในกรุงเทพฯและปริมณฑลกับชนบทที่ ห่างไกล** การพัฒนาที่ผ่านมาระเน้นให้ความสำคัญกับกรุงเทพฯเป็น ศูนย์กลาง ต่างกับภาคชนบทที่ถูกมองข้าม ผลจากการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างภาคเมืองและชนบทอย่างเห็นได้ชัดเจน

▶ **ด้านการกระจายผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ** ทำให้ ตกอยู่ในมือคนรวย คนจนเป็นจำนวนมากที่ต้องการเข้ากินค่า คนรวย กลายเป็นผู้คุมอำนาจทางการเมืองและนโยบายเศรษฐกิจ ทำซึ่งมักได้รับ ผลประโยชน์มากกว่าคนจน

^{๔๐} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

▶ **ด้านอุตสาหกรรมและการบริการกับการเกษตร** คือการมองข้างการพัฒนาในภาคเกษตร ทำให้สังคมเกษตรกรถูกลืม ถูกทอดทิ้ง ทั้งที่สังคมเกษตรเป็นสังคมที่มีการพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง คือสังคมเกษตรสามารถผลิตอาหารเลี้ยงตัวเองได้ เพราะมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นเมื่อเกิดภาวะวิกฤติ เกษตรกรจึงไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง

▶ **ด้านเทคโนโลยียุคใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น** ที่ผ่านมามีประเทศเน้นการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมากกว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ทำให้ระบบคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาถูกลดความสำคัญลง ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนที่ภาคเกษตรต้องหันมาพึ่งพาเครื่องจักรสมัยใหม่เกือบทั้งหมด

๑๑. อภิชัย พันธเสน

เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะรูปแบบที่พึงปรารถนาของ ระบบสวัสดิการสังคมไทย

หนังสือรวมบทความการเสวนาสหสาขาวิชาการระหว่าง สถาบันแห่งชาติ ครั้งที่ ๑

๒๕๔๔

๑๑.๑ บทสรุป

▶ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอมีพอกินซึ่งความพอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอธิบายความหมายในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ณ ศาลาดุสิตาลัยว่า " คำว่าพอเพียงมีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตนเอง หรือความสามารถในการยืนบนขาของตนเอง เพราะความพอเพียง หมายถึง การที่มีความพอ คือมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดนี้ มีความคิดว่าจะอะไรต้องเพียงพอ หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อาจจะเป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น" ในที่สุดพระองค์ได้ทรงสรุปว่า " เศรษฐกิจพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล "

▶ ดังนั้นแนวคิดนี้มีความเป็นเหตุเป็นผลตามแนวพุทธธรรม นั่นคือ ซื่อตรงและไม่โลภอย่างมาก ซึ่งต่างกับการมีเหตุผลตามแนวคิดตะวันตก ที่เน้นประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง โดยเชื่อว่า ในที่สุดเมื่อทุกคน

^{๔๒} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คำหนึ่งถึงประโยชน์ส่วนตน สังคมโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์ด้วย ทั้งหมดนี้เป็น การอธิบายความมีเหตุผลแบบตะวันตก ซึ่งมีลักษณะของความเป็นตรรกะที่ไม่เป็นความจริงเสมอในทุกกรณี

▶ คำว่าพอประมาณนั้นมีความหมายเช่นเดียวกับ "ทางสายกลาง" ในพุทธธรรม คือไม่เอียงไปในทางที่ถูกครอบงำโดยกิเลส แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ทรมาณตนเองจนเกิดความทุกข์ยาก ถ้าใช้ความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ความพอประมาณคือจุดที่ดีที่สุด ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นจุดที่สูงที่สุดหรือต่ำสุด ภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง (Optimization)

▶ โดยสรุป ถ้าหากจะดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจ ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องประกอบด้วย

- ☞ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือการใช้เทคโนโลยีมีราคาไม่แพงแต่ถูกหลักวิชา
- ☞ การที่ขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
- ☞ ไม่โลภเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
- ☞ เน้นความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบผู้บริโภคร และไม่เอาเปรียบแรงงานหรือลูกจ้าง และผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
- ☞ เน้นการกระจายความเสี่ยงในแง่ของการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตและปัจจัยการผลิตได้ง่าย

- ✎ เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ (Down side risk management) โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อให้เกิดหนี้จนเกินขีดความสามารถในการจัดการ
- ✎ เน้นการตอบสนองความต้องการของตลาดภายในท้องถิ่น ตลาดในภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศตามลำดับ
 - ▶ การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงก็จำเป็นต้องเข้าใจว่าเป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจที่พัฒนามาจากพุทธธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยซึ่งต่างจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เมื่อรากความคิดดังกล่าวอยู่ในวัฒนธรรมไทยจึงมีความเป็นไปได้ที่จะกล่าวถึงความสามารถในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อที่จะช่วยให้เห็นภาพการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม
 - ▶ ตัวอย่างที่จะเป็นรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างสวัสดิการทางสังคม เพื่อแสดงให้เห็นความคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างแท้จริง และท้ายสุดคือการใช้สวัสดิการสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ภายหลังจากผ่านขั้นตอนของการยอมรับเอาภูมิปัญญาแบบตะวันตกมาใช้แล้วระดับหนึ่ง ซึ่งจะต้องหาแนวทางที่เหมาะสมกับประเทศไทยต่อไป

๑๒. อรสุตา เจริญรัต

เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย: หนังสือรวมบทความการเสวนาสหสาขาวิชาการระหว่าง สถาบันแห่งชาติ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๔

๑๒.๑ บทสรุป

▶ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำ วิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินงานทุกขั้นตอน ในขณะที่เดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้เกิดความสมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและ กว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก ได้เป็นอย่างดี

▶ ด้วยเหตุนี้ การเกิดขึ้นของกระแสการพัฒนาที่นำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงนั้น จึงเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยได้เข้าสู่จุดเปลี่ยนผ่านสำคัญ ซึ่งจะมีผลเชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์และแนวทางการพัฒนาทั้งหมด อันจะเป็นความหวังใหม่ในการคืนอำนาจให้แก่สังคมไทย ที่จะเลือกทิศทางและวิถีการพัฒนาของตนเองได้อย่างมีอิสระและมีศักดิ์ศรี อย่างไรก็ตาม สภาพของโลกยุคโลกาภิวัตน์และระบบการค้าเสรีที่แวดล้อมสังคมและชนบทไทยอยู่นั้นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีอาจละลายได้ ด้วยเหตุนี้ เศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันจึงคงมิใช่การหันกลับไปมีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมในลักษณะของเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Subsistence Economy) หากต้องเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถยืดหยุ่นและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องโดยมี "อำนาจการต่อรองอย่างเสมอภาค" กับสภาพโลกาภิวัตน์ที่แวดล้อมอยู่ไปพร้อมๆกัน

^{๔๖} วรรณกรรมปริทัศน์ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง